

A posztmagyar útja a metafizika felé vezet(ne)

Amit most megkísérlek, az a posztmagyarról* való posztmagyar beszéd. Feltételezem, hogy a posztmagyarnak és posztmagyar irodalomtudományi alapjának, a deKON-nak létezik egy elméletté összeálló rendszere, majd azt vizsgálom, mennyire felel meg a szöveg a posztmagyar és a deKON elméleti rendszerének. Kedves olvasó ismeri a viccet a lovakkal, hogy a réten hat ló van, a hetedik meg úgy táncol, hogy nem lehet megszámolni. Ennek akartam elejét venni azzal, hogy lelőttem a legficánkolóbb lovat, s kineveztem az eszményi posztmagyarnak. Így remélem, a többi lovat nemcsak megszámolni, hanem értékelni is tudom (ami ugyan nem túl posztmagyar dolog, mert a posztmagyar inkább élvez és részt vesz, mint értékel). Mindenesetre, most a lelőtt lóból kivilágló lóság jegyeit fogom keresni a szövegekben, különös tekintettel a megboldogult ló mozgásművészetére és táncára.

Nem fogok hát arról beszélni, ami az olvasót talán a leginkább érdekli, ti. mennyire kavarta meg a posztmagyar az irodalomtudomány lavórját, készülnek-e hatalomátvételre a posztmagyarok vagy máris átvették az irányítást, és nem adok tippeket arra nézve sem, hogy az elméletek közti harcban Ön kinek dukkoljon. Ugyanis ez nem a kritikus, hanem a székértáborok dolga.

Inkább arról fogok beszélni, hogy minden taccsra ment, de a csupasz, metafizikátlanított nyelv még megmaradt. Hogy még van esély, mert a nyelv megmaradt.

Ezzel már bele is gyalogoltunk a posztmagyar közepébe, abba a gödörbe, ahová a lelőtt ló van elásva. A posztmagyar: „a nyelv metafizikájának felfedése és részleges meghaladása” (15). E körül forog minden, ezt a témát variálva reméli a posztmagyar, hogy túl kerülhet arra az ismeretlen területre, amely már felsejlett a derridai dekonstrukcióban.

Miért kell túl lenni a posztmagyar szerint? Azért, mert „nyelv-kín van”, s mert a kín a posztmagyarnak nagyon nem tetszeni (dehát kinek igen?).

Kezdetben vala a nyelv-kín. Mikor lassan már nem maradt semmi biztos, amikor eltűnt objektum és szubjektum, amikor a nyelv lépett elő a metafizika egyetlen hordozójává, s még később, amikor a metafizika egy kecses mozdulattal balra el, akkor csak nyelv maradt vala egymagában, s ez kínos vala.

A Posztmagyar c. könyvet végigolvasva, az interpretátor-olvasóban nagy vigasság jön létre. Mert a posztmagyar, annak ellenére, hogy már CSAK a nyelv van, nem lenni búvalbélt, kiábrándult, nem nyikorogni azon, hogy egyéb nincsen. Olvasónak az az érzése, hogy a Posztmagyar-olvasás (posztmagyar olvasás) közben nem babra megy a játék, ellentétben más olvasásokkal, ahol szövegek poszmodernt játszani, és jajgatni azon, hogy mi minden elveszett, és ahol emiatt babra menni a játék. A posztmagyar megmutatja, poszton is lehet mulatni, nemcsak játszani, játszikálni. A posztmagyar itt van, nyelven innét, viszont nyelv-kínon túl. Mert neki nyelv tovább már nem lenni kín, mert látá, hogy nyelv-kín lenni metafizikai probléma, és ők metafizikát dekonstruálták vala, és érezték vala, hogy ez jó. És akkor vigadtak vala és ettek vala manát libapecsenyével és ürüpecsenyét combbal és fügeürüléket ananással és dinnyemagot paprikásan, posztmagyar módra.

* Odorics Ferenc-Kovács Sándor s. k.: *Posztmagyar*. Ictus Szeged, 1995.

Egy jóakarató hermeneuta, Kulcsár Szabó Ernő viszont azzal vádolja a posztmagyar metaelméleti alapját, a deKONt, hogy a jelentés interszjektív megalkotásában érdekelt beszédet ironikusan széttöri. Másképpen fogalmazva: lehet-e élvezni a posztmagyar mulatozását, erotikáját, mikor itt hullagyalázásról van szó, mert akikkel a posztmagyar szeretkezik, azok már mind jelentésnélküli, halott szavak? Tényleg túllépett-e a posztmagyar a nyelv-kínon, vagy pedig egyszerűen megölte a jelentést, de a kín az maradt, s a posztmagyar csak úgy tesz, mintha nem lenne kínban?

Kulcsár Szabó Ernő gyanúja jelzés lehet a posztmagyar számára, hogy programját, a nyelv-kínon való túllépést *nem* valósította meg kielégítő módon. Komolyan véve a jóakarát hermeneutikáját, a posztmagyar nem eléggé konzisztens választ ad erre a vádra: „lehet, hogy ez a beszéd neofrívól, lehet, hogy ironikusan széttördel valamely interszjektív jelentésigényt. Lehet. Nem látok okot ennek tagadására. DEkanonikus, de szándéka szerint konstruktív” (87). Megbocsásson a posztmagyar, de ez nekem nagyon nem posztmagyarul hangzik. A szerző, a posztmagyar által törlesztel alá tett szerző hirtelen elöugrik a semmiből és elmondja, hogyan kell érteni a szöveget, mikor nyilván tudja, hogy a szerzői szándok egy, az olvasás pedig kettő.

Mindezek ellenére, a posztmagyar komoly kísérleteket tesz a fenti ellenvetések lefegyverzésére. Az egyik legérdekesebb szövegEMben, a Szortír-ban (101) sejkil fel a nyelvi szimbolizációból, a nyelv börtönéből való kilépés lehetősége. Mert hát börtön a nyelv, uraim, és börtön a nyelvről szóló végtelen дума, s börtön a nyelvet VÉGtelenül dekonstruáló életfogytiglani meccs, ahol ugyan „gólokat és rúgásokat lehet kapni, igaz, lehetőség van egy-két elegáns csel bemutatására is” (36), de ezt a meccset nem lehet megnyerni, mert az igazi ellenfél maga a metafizika, amely a legkilátástalanabb helyzetekből is fel tud éledni, és fel is éled mindig. A Szortír-ban arról a Baudrillard-ról (szövegéről) esik szó, aki állítólag befejezte a meccset, lelécelt, kilépett, túlhaladta a szimbolikus rendet, túllépett a „jelölés, ha hihetünk Jacques Derridának, a nyugati kultúra teljes rendjén”, s most ott ücsörög a negyedik dimenzióban. Ennek a negyedik dimenzióknak, „a megvalósult utópiának egyik emblémája a sivatag, egy olyan, tökéletesen indifferens tér, melyben semmi elhatárolódás, semmiféle másság, semmiféle jelentést (különbséget) létrehozó elem nincs” (106). A dekonstruált, metafizikától lehetőség szerint megfosztott nyelv és az ebből létrehozott szimuláció, ez a nem valódi esemény élteti a sivatagot, ahol nincs fa, nincs oázis, csak délibáb van, mert nincs jelentés. Különös módon ez az európai kultúrát kioltó, (számunkra, európaiak számára) délibábos világ mégis működik, „intenzív, inverz, fiktív energiát sugároz”, melyben, mert nincs jelentés, nincs kritika sem, nincs nyelv-kín.

Baudrillard ott van, ahol a posztmagyar szeretne lenni: túl. Ide egy banális gesztussal, a dekonstrukcióba beépített akaratlagos különbségtétellel, a metafizikátlanított álkülönbségtétellel, a szortírral jut el. A szortír grafikusán így fest: metafizika után a különbségtétel: metafizika. Az üres elemekből létrejön egy meghatározatlan valami, ami alá volt vetve a különbségtétel gesztusának, s ami ezért jelentésfunkciót tölt be. Baudrillard tud valamit: nem a jelentés a fontos, hanem a funkció, nem a működés, hanem a működés lehetősége. Amit Baudrillard kapcsán a posztmagyar felvillant, éppen a jelentésből, a metafizikából való kilépés, s ezáltal a nyelv-kíntól való (csöppet sem heroikus, hanem banális) megszabadulás. Nincs jelentés, nincs nyelv-kín.

A Posztmagyar szövegeit olvasva az az érzésem, hogy a posztmagyar a metafizika részt végrehajtja, a dekonstruálásnak alávetett konstruálást: az összerakást viszont

kevésbé. Talán mert a sivatag, „a hallgatag, arctalan tömeg valamiféle magyarázhatatlan viszolygást, a humanisztikus tradíciót féltő aggodást kelt, csaknem mindannyiunkban” (107), még talán kimondatlanul a posztmagyar(ok)ban is. Talán mert a destrukció, a lebontás mégis arisztokratikusabb dolog nyugati kultúránkban, mint totál jelentésnélküli dolgokat csinálni, melyeknek kultúránkban a neve mindközönségesen: hülyeség. S talán mert a posztmagyar azért mégsem akarja, hogy hülyének nézzék.

E visszafogottság, a metafizika össze nem rakásának oka talán az, hogy a posztmagyar, aki legfaszább legény a faluvégén, keményen végigviszi a dekonstruálást, mert úgy tartja, ma ez a legtökösebb dolog. Ma, mikor a magyar irodalomtudomány nagy része még unzensír hoz létre jelentéseket, nem kunszt jelentésfunkciót betöltő dolgokat konstruálni, mert a jelentés meg a jelentésfunkció közti különbség messziről nemigen vehető észre. Így érthető, hogy a posztmagyar nem akar hasonlítani azokhoz, akiktől úgy melleleg egy világ választja el. És hogy ne olyanok veregessék a vállát, akiket ő nem vesz komolyan, a posztmagyar inkább lemond a jelentéssel gyanúsítható jelentésfunkciót betöltő szövegek konstruálásáról. Kérdés, megéri-e?

A metafizika össze nem rakása ellentmond az eszményi posztmagyarnak, mert:

1. A posztmagyar a deKONon keresztül a tudományosság igényével lép fel.
2. Tudományosan a metafizika nem védhető, tehát a posztmagyar metafizikátlanít.
3. Mindannyian autopoietikus, önépítő rendszerek vagyunk, de a külvilág ingerei alapján belénk szívárogo a metafizika, vagy önmagunk generálunk metafizikát. A külvilág ingerei nyelven keresztül (is) jönnek, márpedig nyelvünk legalább ezer, ha nem kétezeröttszáz, ha nem még több éve telítve van metafizikával.
4. Igazából nem tudunk mondani semmit arról, hogyan került belénk a metafizika, mindig ott volt-e vagy sem, éppen ezért azt sem mondhatjuk, hogy a dekonstruálással megszűnnek a metafizika okozta kínjaink. Ha nem a metafizika, akkor lehet, a metafizika hiánya fog kint okozni.
5. Kialakult egy metafizikai libidónk a metafizika-adagolás vagy metafizika-mindig-is-jelenlét követetében. Ez a libidónk kielégítésre vár.
6. Ajánlatos metafizika-funkcióval rendelkező anyagot gyártani, mely kielégíti a metafizika-funkció ismérveit, de nem metafizika, mert arról tudjuk, hogy fáj. Metafizikátlanított anyagokból így létre lehet hozni egy anyagot, melyben nincs metafizika, de a metafizika-funkciót betölti: a metafizika után a túllépés, a metafizika.

Ha a posztmagyar a metafizikátlanított dekonstrukció, a *sétverés* után az *összerakást* is végrehajtja, akkor tényleg ő lesz a legfaszább legény, és nem csak a faluvégén, ugyanis a metafizikához való viszony napjaink egyik legégetőbb kérdése még mindig. J. Habermas utal arra, hogy a tudomány, a művészet egyik legnagyobb problémája, hogy (ami szerinte ugyan nem baj, de) elveszítette kapcsolatát az egészszel, hiszen a modernség korában „a vallásos és metafizikai világeképben kifejeződő szubsztanciális ész három mozzanatra válik szét, melyek csak formálisan (az érvelő indoklás formája ré-

* Jürgen Habermas: *The Philosophical Discourse of Modernity*, MIT Press, 1987. 53.

vén) tartoznak össze (...), elkülönülnek a tudomány, morál és a művészet értékszférái”.* Így a művészet is, mint a tudomány, a szakemberek ügyévé válik, egyre inkább nő a távolság a közönség és a szakértői kultúrák között. A posztmagyar (érzésem szerint) sikeresen valósítja meg a tudomány és a művészet szféráinak az egységesítését – de ezzel nem áll egyedül a tudományos palettán! –, viszont kevésbé sikeresen építi be a morált a rendszerébe, éppen azért, mert a morálnak még mindig nagyon sok köze van a metafizikához, a valláshoz.

R. Rorty szerint az egész szétválásos probléma, s következésképp a szétválás megszüntetésének minden kísérlete kissé hamis, ugyanis „nem befolyásolta az európai országok sikerességét vagy kudarcát a felvilágosodásban megfogalmazott remények valóra váltásában”*, a probléma nem olyan fontos, mint gondoltuk. Rorty szerint „akkor indultunk el rossz irányba, mikor a tudomány, az erkölcs és a művészet kanti szétválasztását adottként, a modern kor mértékadó önértelmezéseként fogadtuk el. (...) Ha ugyanis a filozófusok elhiszik a kanti »makacs differenciálódást«, akkor redukcionista és antiredukcionista lépések végtelen sorozatára ítélik magukat”. Újabb érv amellet, hogy miért lenne érdemes a posztmagyarnak a metafizikagyanús elemeket is bevonni köreibe.

A posztmagyar kísérletet tesz ennek a makacs differenciálódásnak a megszüntetésére vagy jelentőségének minimalizálására, és olyan területeken jár, ahol a differenciálódás kezdi érvényét veszíteni. A posztmagyar azon kevés elméleti konstruktumok egyike, mely – ha feladja kissé romantikus anti jegyeit, azt, hogy nem vállalja a metafizika-funkció kielégítését csupán azért, mert akkor hasonlítani fog egyesekhez – képes lenne a nagy dobás, a TÚLlendítés megcsinálására. S ha a posztmagyar visszaadja a metafizika-funkciót az interpretátornak rágógumi formájában, ha sikerül neki egészként működő világokat konstruálnia, melyben nem válik el vallás, tudomány, művészet, illetőleg ezek elválaszthatóak, de az nem érinti az egész működését, akkor nagy a gyanúm, hogy a posztmagyar feliratkozhat a legmenőbb magyar exporttermékek listájára.

Sándor Attila

* Richard Rorty: Habermas és Lyotard a posztmodernitásról, in: *A posztmodern állapot*. Századvég, Bp. 1993. 236, 246.